

Nemzeti Társalkodó.

Junius' 22-dik napján 1833.

A' Hazafiak vagyonsága micsoda hasznos befolyással lehet az egész Haza előmenetelére, és azon vagyonságot hogy lehetne Hazánkban mentől közönségesebbé tenni?

Az emberek természeti állapotjokból társaságba lépni kénytelenítetvén, a' köz dolgokra nézve, előbb, hihetőleg, az eszesebbek és az erősebbek voltak a' legnagyobb befolyással, lassan-lassan szélesedve köztök az isméret, szaporodván a' szükségek, az erősebbekkel a' vagyonosabbak kezdetek kezét fogni, sőt még sokszor az esetekre nézve is igen nagy befolyással voltak, úgy hogy a' mostani állásában a' világnak, a' társaságok jól vagy rosszul létére, szinte el lehet mondani, hogy a' vagyonos emberek vannak a' vagy lehetnek a' legnagyobb befolyással, kivált ha a' vagyonsággal a' kimíveltség párosítva van. Olyan a' kimívelt vagyonos hazafi, mint egy bőv forrás, mely a' maga jó vizével táplálja a' vidékbeli lakosokat, 's mezejeket csendes, de kifogyhatatlan folyóvize mérséklett kiömlése által termékenyé teszi.

nem hogy a' nagyobb rész a' lehetőségig olyan állapotba helyeztetődjék, hogy gyermekeinek kiki sorsához mért jó nevelést adhasson; a' világ pallérozódásával a' maga helyeztetéséhez képest mehessen elő, és a' köz jóért mérjen ne csak gondolni hanem sikerrel cselekedni is? Akár melyik ország vagyonságának kútfeje a' földmivelés, a' kereskedés, a' kézi-művek, és mesterségek, a' mi a' földmivelést illeti, kis hazánk termékeny völgyei, 's szűk terei; teremnek ugyan annyi gabonát, hogy azzal lakosai, kivált jól gazdálkodva, és a' szűk esztendőkről is előre provideálva, megérjék, de hogy azzal külföldre kereskedjen, 's abból vagyonságát nevelje, mind gabona természetése mennyisége (melyet ugyan pallérozottabb mezei gazdasággal sokkal lehetne nevelni), mind sokkal termékenyebb szomszéd tartományokkal való körülvételése tekintetéből, tehetetlen; a' kereskedés tehát, és a' kézművek, fábrikák láttatnak hazánkra nézve inkább a' vagyonság kútfejei lenni, nem igen segíthetik ugyan kereskedésünket nagyobb hajókázható vizek, csak ugyan folyó vizeink közzül a' Maros, Ólt, és Szamos, tétethetődik olyan állapotba, hogy rajtok productumaink más országokba szállitathassanak, hanem előbb azon kell gondolkozni, hogy legyen mit szállítani, lehet is csak akarjunk, és munkálodjunk. — Nemde nincsenek é termékeny legelőink? 's nem tényszerűtethetünk é minden féle juhokat, 's a-

zoknak gyapjaiból, valamint könnyen természetű selyem bogarainkból, nem állíthatnánk é fel posztó, és selyem fábrikákat? nem állíthatnánk é fel bőr-talp, és üveg fábrikákat? hegyeink nem adnak é annyi vasat, hogy azzal a török birodalmat, a muszka birodalomnak egy részét, és a fekete-tenger partjai lakosságait bővön ki elégíthessük? 's hazánk talentomos fiai magokat külföldön a mesterségekben tökéletesítvén, kéziművek jeles productumaival is nem segíhetnék é elő külföldi kereskedésünket? nem lehetne é hasznoson mindazokat a kereskedésbeli articulusokat, melyeket eddig elé a szomszéd Moldvaiak, és Oláhországiak, a nálunk sokkal meszszebb fekvő Lipsiából, és más kereskedő városokból hozattak, maguknak készíteni? 's az által kereskedésünket, 's következőleg vagyonságunkat nevelni? — Továbbá, addig is míg passiv kereskedésünk-nél, t. i. hogy földünk terméséből kapandó esztendei jövedelmünket a külföldi portékákra hűségesen elköltsük (mitől a pallérozódás lelke hoyá hamarabb mentsen-meg) feljebb emelkedhetnénk, ezen kedvetlen helyezettetésben is mondom, nem lehetne é azon hazánkra nézve keserves kereskedést nagyobb és czélarányosabb systemával a monopolisták kezéből kivenni, 's azáltal egy felől nemzetünk szegény sorsu ugyan, de talentomos ifjainak? tisztességes élet módját adni kezekbe? másfelől pedig hazánkfiainak különben is káros helyezettetések, hazafiui lélekel szabandó

mérséklett procentekkel tűrhetővé tenni? Nem lehetne é vagyonossabb hazánkfiainak actiákat tenni egybe, a' hajókázható folyókhoz közel lévő havasokat oly conditioval venni árendába, hogy abból egy felől a' tulajdonosok mérséklett hasznot vegyenek, más felől azon már is pusztuló félben lévő havasok a' sylvestris ordo szerént vágattatva kis hazánkra nézve egyik örökös jövedelem kútfejeül szolgálhassanak? Végre nem lehetne é talentomos ifjainknak a' bányászathoz tartozó tudományokkal jobban megesmerkedni, 's kis hazánk hegyei gyomrában mérhetetlen mennyiséggel fekvő arany, ezüst, 's más érczek gazdag ereinek észszel, és ahhoz való értéssel csak nem csalhatatlan szerencsés művelése által a' vagyonosságot és az által a' közjóllételt előmozdítani? —

Ezek szerént tehát vannak a' vagyonosodásra hazánkban is elég kútfolk; hanem eddig való gondolkozásink, 's minden megfontolás nélkül belénk rögzött szokásink miatt eddig-elé nem igen használtattak. A' fekvő jószágok birtokossainak nagy része (megjegyezve azt, hogy hazánkban a' vagyonosság inkább csak fekvő birtokokban áll) törvényeink által csak nem örökös bizonytalanságban lévő birtokaikat féltvén, avagy mój ette poros actákkal másoknak több századoktól fogva csendesen használt tulajdonokat elperelni törekedvén, gyermekeiknek nevelését inkább csak a' hazai szövevényes törvények tanulására látszanak fordítani tö-

rekedni, 's a' tanuló műhelyeket elhagyott ifju, a' nevelése által adatott directiot vérsi maga eléjébe, az élet practikai theatromára kilépve; a' vagyontalanabbak; avagy birtoktalanabbak, a' tanuló műhelyekben húzomos időktől fogva minden jobbra való változtatás nélkül hűségesen megtartott systema szerént, cursusokat talentumokhoz képest elvégezvén, az élet neme választására nézve nem látnak magok előtt más utat, hanem hogy vagy papok vagy procurátorok, vagy udvari tiszték, nagyon kevesen közzülök dicasterialisták legyenek, 's megelégesznek azzal, ha magoknak az említett statiók közzül valamelyikbe való béesések által a' mindennapi kenyeret megszerezhetnék, 's ezen káros egyformaságnak az oka a' birtokosoknál a' fekvő vagyonok féltése, 's az annak megtartásával egybekötött sok baj és elfoglaltatás, 's ha szabad mondani a' commoditás, 's főképpen a' hibás előitélet, melynél fogva a' nagyobb rész mintegy őseinek hamvait megbüntetve tartaná azzal, ha századokon keresztül használt jószágainak jövedelmein kívül a' vagyonosság-
nak újabb kútfejét igyekeznék felkeresni, és használni; a' vagyontalanabb rész ebbeli elmaradásával is sokkal inkább menthető, mert a' szüléknek, kivált a' falukon lakóknak még csak ideájok, sincsen, 's mostani helyheztetésekben nem is lehet arról, hogy gyermekeiket erre, vagy amarra a' célra neveltessék; csak ugyan ezek között is vannak olyan jó gondolkozásuk, kik magok meg-

szorításával is gyermekeiket tanulás végett legalább nevelő házakba beadják, 's már az ilyen ifjak czélarányos neveltetését kellene a' nevelő intézetek előjárójinak, tanítójinak lelkesen gondolkozások tárgyává tenni, 's erre nézvé egy a' haza közjavához alkalmaztatott systemát állapítani-meg, 's annak sikeres követését eszközölni. Vélekedésem szerint minden tanító intézeteknél az alsó három oskolákon kellene a' szemes és méj béléltetésű kisebb és nagyobb rendű nevelőknek, tanítóknak, a' szegényebb sorsú gyermekek talentumait, gyakori vizsgálgatások és próbálgatások által, megítélni, és az olyanokat, kik a' tudományokat sikerrel tanulhatják, a' rendes tanulás systemája mellett meghagyni, a' gyengébb talentumok számára pedig külön két vagy három esztendőre szorítandó olyan oskolákat állítani-fel, a' hol az életre elkerülhetetlenül szükséges tudományok taníttassanak, t. i. popularis theologia és moral, számvetés, haza Históriaja, Geographia és a' magokat mesterségekre szánók számára egy kevés technologia. A' mi már a' rendes tanulás systemája mellett maradott ifjakat illeti, abban most nem ereszkedve, hogy valyon az eddig való tanításbeli systemák hazánkban czélarányosok é. "Csupán a' megfejtés alatt lévő kérdésre nézve szükségesnek látnám, az alsóbb oskolákból kijövő ifjakra nézvé egy lelkes tanító által, bár minden héten két óra alatt, arra a' célra praelegáltatni, hogy azon ifjakkal, kik magokat az é-

let czélarányos használására készítik, a' világ akkori állása encyclopedice megismértésék, 's ennél fogva ifjaink levetkezzék a' vagyonság főkútfeje, a' kereskedés és mesterségek gyakorlóji eránt való balitéleteket, és az élet practicaei theatrumára lejendő kitélésekkel előttök hazájok, nemzetjek, attyokfijai, polgártársaik, és az egész emberiség eránt telyesítendő kötelességek jó előre felfedeztessenek, hogy azokat a' kötelességeket, kiki a' maga körében, annál sükeresében telyesithesse, 's magának az életben, humorához, gondolkodásához, 's környüállásához mért kedves existentiát szerezhessen, jó lenne az ifjak előtt az élet minél több nemeit, azoknak terheit, kellemeit, hasznait, 's az elérhetősekre vezető útakat, és módokat felvilágosítani, de nem azért, hogy akkor tanulásokat félbe szakaszszák, és csupán csak a' magok idejekbe vejendő élet nemeire vezető tudományokat tanulják, mert a' philosophiát, mathesist, deák literaturát, 's még törvényt is tanulni, egy akár micso-da destinatióju cultus embernek szükséges, hanem azért, hogy lejendő jóllétele kútfejével jó előre megismérkedve, önnön magával 's az ő állapotjára hékolyással levökkel tanácskozva, élete nemét önnön vágyodása szerént választhassa, 's magát a' rendes tudományos cursusok mellett, arra vezető jó könyvek, és lelkes tanítók útmutatásainál fogva, jó előre készithesse, ezen az úton lehetne remélni, hogy talentomos ifjainkban a' ke-

reskedéshez, és a' szép, avagy a' hasznos mesterségekhez kézi művekhez és fábrikák felállításához való vágyodás felgerjesztődik, és egy felől az ők vagyonosodásokra vezető kútfók felnyittatnak, más felől pedig a' vagyonosodás terjedésével a' hazai közönséges jóllétel eszközölthetik. Teheti itt ugyan valaki azt az ellenvetést, hogy egy szegény legénynek, ki iskolai tanulását is sanyarúsággal végezhette, honnan legyen módja, hogy ő a' kereskedésnek, kézi műveknek, fábrikáknak felállítatások fundamentumos kitanulására utazhasson, és azoknak sokba kerülendő megindításokra költsége lehessen. Kívánatos lenne ugyan, hogy az ilyen ifjak a' haza közösségéből segítettessenek, vagy legalább, hogy hazánk vagyonosabb fiai, akár külön-külön akár pedig társaságba állva, az illetén talentomos ifjak közül, egy vagy más vagyonosságra vezető kútfókat kiválasztva, velek egyeződésre mennének, nekik bizonyos feltételek mellett azon vagyonosság kútfőjeinek kitanulásokra és elkezdésekre módot szolgáltatnának, és egyszermind azok megindításával jövedelmeikből részesednének; de ha szintén ez a' felsegélés nem lenne is, a' fennebb említett lelkes tanítónak praelectioji alatt figyelmetessé kellene tenni az ifjakat arra, hogy csak akaratjuk, és lelki erejük legyen, bizonyoson czélt érhetnek, számos, és csak nem mindennapi példák vannak arra, hogy a' szegény legényekből kicsiny idő alatt gazdag vagyonos polgárok lettek, ha-

zánk széliben Bukovinában Mantz ön és réz bányákat nyitott-ki, 's egy negyed. seculum alatt szinte millióra vitte vagyonját; a' Bánátusban valami Hafman nevezetűek, a' Kamarától, elbukásban lévő, felbogyatott, vas és ön bányákat, erdőket nagyon olcsón megvásárolván, és a' bánális Regiment eddig elé haszonvehetetlen erdeit árendába vévén, minden vagyon nélkül a' vadon közepében egy szép coloniát telepítettek, 's 20 esztendő alatt vagyonjokat fél milliónyi forintoknál többet érőkre emelték; Wilburg bányákat kezdé mivelni N. Ágon, 's meggazdagodva hagyta a' Kamarának; de a' mindennapi példákából is látjuk, hogy kereskedőink minden nagy systhema és esztörés nélkül mennyire gazdagodnak, sőt a' mestersegeket okoson és szorgalmatosan folytatók is megvagyonosodnak; de fájdalom hogy mind ezen elészámláltak között hazánk fiai nem igen láttatnak! — Hát a' Magyarnak nincsen é esze, avagy elegendő energiája mind ezekre? Hogy van, azt senki sem tagadhatja, de sajnálhatni, hogy még eddig elé mind csak egyebekre fordította.

Hazám lelkes fiai! vetkezzük-le lelkünket tompító egyformaságunkat, 's ha magunktól még egy előre nem tudjuk is nemzetünket a' vagyonosodás újabb neveivel gazdagítani, legalább a' más pallérozottabb nemzetek által ugyan azon célra régtől fogva gyakorlott módokat használjuk. — Ifjak! kiknek kebletek hazatokért, 's a' köz jóllétéért

vér, a' nemzeti jóllétre vezető kútfőkkel jó előre megismerkedve, 's lelketeket a' lehetőségig kimivelve, igyekezzetek a' kebelünkben találató vagyonosság kútfejeit kinyitni, bővíteni, 's önnön jóllétek mellett a' nemzeti jóllétet is felsegíteni; hazám vagyonosabb férjijai! egyesített bőv. kezűségtekkel, vagy önnön hasznokat is eszközendő egyesületekkel segítsétek szegényebb sorsu ifjainkat, 's szolgáltatatok módot arra, hogy a' talentumok kifejlődhetve, szorgalmok gyümölcseivel, az egész hazára, és nemzetünkre nézve hasznos befolyással legyenek. Nevelő intézetünk előjáróji, tanítóji! ne elégedjétek-meg a' nevelésnek sok esztendőkkel ezelőtt megállított systemája pontos telyesítésével, mert az idő és a' pallérozódás lelke óriási lépésekkel halad elő, 's ha ti is nevelő intézetetek systemájával nem haladtok vele együtt, a' haza nagy reménységü fiai, 's velek együtt a' nemzet is, elmaradnak. Igyekezzetek tanítványaitoknak sziveket és lelkeket kiformalni, 's egyszersmind őket az életnek mind azon nemeivel, melyek által, úgy magok, mint nemzetek, 's hazájok boldogsága előmenetelét eszközölhetik, jó előre megismerkedtetni.

Characteristícai vonások Lord Byron' életéből.

Lord Byron egy rendkívül való Genieje

az angol költésnek, nevére nézve eléggé ismeretes az olvasó közönség előtt, azonban némű-némű személyes tulajdonai tudatására szolgálhat az itten leírandó characteristicai festés, tudósunknak egyik titoknokja értesítéséből:

Lord Byron természetben magass, sűgár, korára mintegy 30 éveket számlál, maga tartása büszke, és parancsoló, képe magát kedveltető ugyan de halavány, és a' szerfeletti szenvedélyek bélyegeitől jelelve, kékellő szürke szemei mindég csendes mozgásban vannak, ez valamennyire visszataszító, de egy kerek kicsin száj, mely meglepőleg, és kellestesen mosolyog; arczában elegendő magához vonzó erővel bír.

A' Lord egy a' leggazdagabb férjfiyai közzül Britanniának, 400 ezer tallérnyi jövedelmit bőven költi, a' nélkül hogy vesztegetne; a' világ kellemeit néha csábjaikat, mint az élet leggyönyörködtetőbb izleseit úgy ismeri, annak hódol, de rendkívül való módon alkalmaztatja innyére. Élet rendje nagyon különös; délelőtti 10 órakor derült elmével, víg kedvvel ébredve lépik gyenge meleg fürdőjébe, honnét kijöve öltöző asztalánál rendesen egy órát mulat, reggeliz, 's azzal sétálással, lovaglással tölti a' nap hátra lévő részit — különös önkedvellő Albionnak fija; finom, valamennyire kondor hajborítja fejét, melynek hátulján magát jelentető hajritkulás, mint a' kopaszság előpostája, nem kis gondot, és aggodalmat ad, azonban az ezt körülátló szer használása végett nem

kiméli az e' tárgyban hírre kapott Madagaskári olajat. — A' szépnem eránt hodólása hártalan, de csupán a' legdelibb alkat, a' legkitetszőbb szépség, szellemmel párosulva képes lebilincselni, hol a' fellobbant indulat szenvedéljesen gyakran vadindulattá válik.

Megfoghatatlan, azonban tökéletes igaz, bár szörnyetegnek képzelhető hősünk szerelmetességi szerencséje, a' legerkölcösebb aszszony, a' legszemérmetesb szűz sem volt eddig képes indulatjainak gátot vetni, noha állhatatlan, és midőn szenvedélyei a' legfelsőbb pontot érik, szerelemföltési indulatja Kaniálhoz illő hosszúállással bünteti vetélkedőjét, melynek tanujául egy velencei nobili szomorú áldozat lett, ilyes esetek nem ritkák szerelmi pályájában, mindazonáltal tekintete, gazdasága, kül finomsággal fedő szemtelensége, a' dühösségig menő féketlen bátorsága a' lakolástól megmentette.

Ejfélig a' Lord rendesen kalandjainak és örömeinek él, azon túl egy kétségbeeséssel határos melancholia hálózza-be elméjét, beteges fántáziája magának egy ideál világot teremt, mely kényszeríti az emberektől elvonulva bezárkozni, hol ön létét felejtve a' földön fetreng, méj sohajtásokat ejt, ordit. — Egy óra teltivel megszűnik a' paroxismus, a' sötét gondolatok enyésznek, a' Lord elcsendesedik, egy üveg szeszes bor helyrehozza a' zavart elme' kábaságait, ekkor az író asztalhoz ül, hol éri a' hajnal — a' most lángésszel telyes, felgerjedt fántázia szüli e'

pillantatokban azon remek darabokat, melyek a' világot bámulással töltik el — a' reggel szürkületével ágyába veti magát, mely egy földön heverő, lombos medve bőrrel terített széles madrátz.

A' Lordnak ifjú nője a' szépség' fenséges, és az aszszonyi kelleme legtökéletesebb képzeti példánnya volt, a' költőnek iránta való szerelme a' legforróbb hatás ponton állott, úgy szerette a' hogy, egy aszszonyi személyt sem, de gyarló volt iránta hívségét megtartani, egy rövid gyönyörrel fizetett házassági élet után, undorodással fordult el a' teremtés remekje azon vadóztól, kinek változékony érzelmü szive érdemetlen volt az eddigi szerelemre, alkalmatlan a' tiszta és erényes házi gyönyörúségeknek édes nectárját kostolni. Ezen veszteség' képzete előtte helyre pótolhatalan hijány, melyet az idegen szerelmetes pillantatok csak foldoznak, de ki nem írthatnak, mert nincs remény mely a' jövőndő sűrű ködös homályából biztatólag intsen, 's csak a' halálban hiszi vágyja teljesedését.

Szándékoznék valaki ezen különcznek emberi léte iránt physiognomiai vizsgálatok által a' felvilágosodás útjára érni, bizonyára kötetekre telnének jegyzései — ennyi azonban légyen elég némünémü esmértetésre.

Egy Arabs ló tör'sök fája.

Az Arabsok lovaikat pecsétes levelekkel nemesítették. Egy gazdag ángól Égyptomban egy arabs lovat két ezer aranyokon vásárolt, melynek arabs nyelven selyem pápirosra írott tör'sök fája a' következő. — Kegyelemmel gazdag Istennek, Seid Mohamednek az Isten követének, 's Alinak az Isten szolgájának 'sat. nevében. Ezen ló Rabhánynak atya, erejére nézve fijához hasonló, a' Zazzalaz nemzetségből ivadékja a' Lahada nagybátyának, az Alket apjának, szép termetű, 's sebess mint a' strutz. Egy zatskóban van csikó foga, 's tör'sök fája, melynek minden Kaffer hihet, atyafisága dicsőségei közé tartoznak Zalwah a' Mahaf; atya, mely Kallak apja volt, az egyetlen egy Alket a' Manasse apja, melynek apja volt Alscheck, mely firul fira a' nemes Lahalától származik. Legyen nekie bővséggel zöld legelője, 's az élet vize, kő fallal kerített lakása, mint fája tüze jútalma. Ezer kupreszosok oltalmazzák testét a' temetők Hyénájítól, 's a' sík mező farkassaitól 's kigyóitól. Ezerek hocsássák az egekhez buzgó imádságaikat, hogy ezen ivadékot őrizze-meg a' rosztól, az elpuhulás ördögétől, a' pestistől, az Istentől való szakadástól, a' szükségétől, a' tüzes sárkányoktól, a' korcsosodástól, a' lábain való ütéstől, a' ficzamosodástól, a' Steinbun-tól, vagy bizonytalan apától való bizonytalan fijától, sántaságtól sebtől, boszorkányozástól, vigyázatlan rendetlen lovaglóktól, mind ezektől óh úram őrizd-meg ezen fajt, 's oltalmazd mind azokat, kik megfontolók a' követésben, 's az előre járásban, kik az igazságot szemek előtt tartják.